

ΑΘΡΩΠΙΝΕΣ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ

Νά δράσεις είναι έφκολο, νά σκεφτείς
δύσκολο· νά δράσεις σύμφωνα με κείνο
πού σκέφτηκες δυσκολοβόλεφτο.

Γκαίτε

Η προσπάθεια των ανθρώπων, νά βρουν κάποιους νόμους γενικούς πού νά κυβερνούν τις πράξεις τους σέ μιὰ κοινωνία, δηλ. νά χρησιμεύουν ως βάση ήθικης, παίρνει διάφορες μορφές στα συμπεράσματα, σύμφωνα με τις αντίληψεις πού τις γεννούν. Μιά τέτια προσπάθεια απασχόλησε κάθε άνθρωπινη κοινωνία, και σήμερα ένα δόγμα πού πεθαίνει γίνεται άφορμή νά εξεταστεί, μιὰ φορά ακόμα στους πολιτισμένους τόπους, ποιὰ ήθικη θά τὸ ἀντικαταστήσει στην παρακάτω εξέλιξη της κοινωνίας. Σε τούτο τὸ ζήτημα παίρνει σπουδαία θέση ή μόρφωση τοῦ χαραχτήρα των παιδιών, και είναι φανερό πὼς γιὰ τὸ δυσκολότατο ἀπὸ πρόβλημα οἱ γνώμες είναι μοιρασμένες. Γενικώτερα πρόκειται γιὰ τὸ ἰδανικὸ πού νομίζει ὁ καθένας πὼς ἐπιβάλλει ή φορά της εξέλιξης, καθόσον ξέροντας πὼς ή θέλησή μας είναι ὀρισμένη ἀπὸ τὰ πρίν, δὲ θά πεί πὼς ξέρουμε τήν αἰτιολογία πού τήν ὀρίζει, και τὸ τί θά θελήσουμε μένει πάντοτε πρόβλημα. Η κριτική εἶν' ἀδύνατο νά δώσει σὰ συμπεράσματα μιὰς τέτιας ἐρεθνας ἀπόλυτα ἀντικειμενικὸ κῦρος, μπορεί όμως σημαντικά νά περιορίσει τὸ δογματισμὸ τους.

Τὸ πρόβλημα ἀπτό, ἀπὸ τή θρησκευτική και εκπαιδευτική ἀποψη, δὲν ἔπιασε ἀκόμα ἐπίσημη θέση σὲ μιὰ κοινωνία ἔπου, σὰ στή δική μας, τὸ κράτος και τὸ θρησκεία ἀποτελοῦνε δυὸ δυνάμεις ἐνωμένες. Κάποιοι όμως ἀντίλαλοι ἐρεθνας ἰδανικών, ἀκουμπώντας σὲ κοινωνικὲς ἐκδηλώσεις της δικῆς μας κοινωνίας (πού ὁ κ. Σκληρὸς ἔχει ὑποδείξει), ἀκουστήκανε ὡς ἐδῶ και μερικοὶ δημοτικιστὲς βασίζοντας συμπεράσματα σ' ὅσες γνώσεις τῶ συντελεσθένε της ἀθρόπινης εξέλιξης εἶχανε, γυρέβουνε νά δείξουν τὸ νόμο πού κλείνει μέσα του τή σοφία της ἐποχῆς μας· δηλαδή θέλουνε νά δώσουνε σὲ ἔθνος τήν ήθικη πού θά τὸ σώσει και δημοσιέβουνε τί θεωρεῖ ὁ καθένας ὀρθό.

Ἐπειδὴ ή κοινωνία μας είναι μάλλον ἀφιλοσόφητη παρὰ φιλοσοφημένη, πέφτει σὲ κάποιες ἀντίφασες ἀξιοπαρατήρητες πού ἴσως καμιά φορά ξεδιαλυθοῦνε. Στην Ἀνατολή, με τὰ πολλὰ στρώματα

παλιών πολιτισμῶν πού κατακαθίσανε, και με τὸ μπερδεμένο μωσαϊκὸ ἀπὸ γλώσσες και θρησκείματα, ή κοινωνική εξέλιξη ἐκδηλώνεται πολὺμορφα, και ὁ ἱστορικὸς πού θά κατὰστρωνε τοὺς συντελεστὲς πού γεννοῦνε καταστροφές, στα συγκρούονται ἀντίθετα σφερόντα και χτυπιούνται φυλές, θρησκείματα και κοινωνικὲς τάξεις, θά ἔπρεπε νά θεμελιώνει τή μελέτη του σὲ ἀδάμαστη κριτική πού δὲ θά χαρίζοτανε σὲ καμιά ἀπὸ τις πρόληψεις πού πλακώνουν ἀκόμα τή λειτουργία της λογικῆς. Θά ἔπρεπε με νηφάλιο πνέμα, sine ira et studio, νά ἐξετάσει δλα τὰ ἐλατήρια της ἀθρόπινης ψυχολογίας. Μελέτες τέτιας λογῆς δὲ νομίζω νά μπορεί ἀκόμα νά γεννήσει ή κοινωνία μας. Ἐπειδὴ όμως, ἀνεξάρτητα κάθε διαφωνίας, θαρρῶ νά δείξανε οἱ στήλες τοῦ «Νουμά» κοινὸ πόθο νά ταχτοποιηθεῖ ἕνα ὅλικὸ πού νά χρησιμεύει στην ἀνύψωση της γενεᾶς πού θά διαδεχθεῖ τή δική μας, καλὸ θεωρῶ νά ξεχωρίσουμε καλὰ τὰ ἰδανικά με τις συνέπειές τους καθὼς προβάλλανε σὲ τούτες τις στήλες. ἴσως τότε φωτισθεῖ τὸ ζήτημα ἀρκετὰ ὥστε νά λείψει κάθε παρανόηση και ἴσως και τὰ ἐμπαιχτικά ἄρθρα νά θεωρηθοῦνε περιττά.

Ἀφορμή παίρνω ἀπὸ τήν ἐξῆς φράση τοῦ κ. Ἐσπερινού, πού με τήν τηλεφώνια του ἀπάντηση στὸν κ. Παπανικολάου, θέλησε νά συνοψίσει τήν ἀντίληψη των νικσιεστών(;) της Ρωμοσύνης. Ὁ κ. Ἐσπερινὸς λέει γιὰ τή θυσία ἐνὸς νέου γιὰ μιὰ ἰδέα: «Δὲν είναι τὸ ἐνστικτο πού τὸν ὠθεῖ νά θυσιαστὲ γιὰ μιὰ ἰδέα, είναι ή ντεκαντέσσα, ὁ ἐκφυλισμὸς πού παρατηρεῖται παντοῦ ὅπου ή θρησκεία ἔχει ἀφίσει βαθειὰ τὰ ἴχνη της.» (Βλ. «Νουμά» 331. Ἐγώισμός και ἀγάπη.) Παρακάτω θά δείξουνε δυο-τρεις φρασσοῦλες τοῦ ἴδιου πὼς ὑπάρχουνε κάποιες ἰδέες γιὰ τις ὁποιες τὸ νά θυσιαστὲ κανεὶς δὲν είναι «ντεκαντέσσα» παρὰ «προορισμός» και «δόξα».

1) Σύμφωνα μ' ὅσα ὑποστηρίζει τὸ ἄρθρο πού ἀναφέρω, ή ἀγάπη γίνεται παραδεχτὴ μόνον ὡς ἀέκφυλισμένη μορφή τοῦ ἐγώισμο· ὡς ἀπτό γίνεται τὸ κεντρικὸ ἐλατήριο κάθε ἀθρόπινης πράξης. Μποροῦμε ἔφκολα νά παραδεχτοῦμε ὁποιοδήποτε ὀνομασία ἐπιθυμεῖ ή ἀπλόγραμμη ψυχολογία πού βραϊζεται σὲ λόγια, με τὸ νά πούμε πὼς ἔθριπος πού θυσιαζεται γιὰ μιὰ ἰδέα (λ. γ. ή Ἀντιγονή τοῦ Σοφοκλή) θεωρεῖ τή θυσία ἀπτόν ὡς τήν καλύτερη πράξη και μ' ἀπτόν ἱκανοποιεῖ τὸν ἐγώισμό του. Κατὰ τὰ γούστα τοῦ καθενὸς ὁ ἐγώισμός ἀπτός θά ὀνομαστὲ «ἀθρογνικὸς» ή «ἀέκφυλισμένος» κ' ἔτσι πάθει κάθε συζήτηση γιὰ λέξεις κ' ἐργάματα σὰ πράματα.

Ὡστε σοσιαλιστὲς και νατσιοναλιστὲς διαφωνοῦνε κυρίως γιὰ τὸ ἀντικείμενο πού είναι ἄξιο θυσίας και σὲ ζήτημα ἀπτό τὰ ἰδανικά στέκουνε ἀντιμέτωπα.

Ἀπτό οἱ γραμμὲς δὲν ἔχουνε σκοπὸ νά κάμουνε κριτική ἐκθεση ἀπὸ τις μορφές πού ἔδωσαν ή φιλοσοφική σκέψη σὰ ἰδανικά τοῦ σοσιαλισμοῦ και οὔτε εἶμαι παρασκευασμένος γι' ἀπτόν τήν ἐργασία. Σε μιὰ τέτια μελέτη θάπρεπε ἀναπόφευγα νά μπει κ' ή ἀναρχική θεωρία πού, ὅσο κι ἀν ή βία μερικῶν κακουργῶν κατάντησε τὸν ἀναρχικὸ συνώνυμο με δολοφόνου, ὥστόσο στή φιλοσοφία γίνεται ἀντικείμενο σοβαρῆς σκέψης. Γιὰ πολλοὺς φιλόσοφους μιὰ ἀναρχία, με βάση τὸ self-control πρέπει νά είναι τὸ μακρυνὸ ὄνειρο της ἀθροπότητας, και σήμερα ἀθροπὸι ἀνώτερης διάνοιας θεωροῦνε τὸ σοσιαλισμὸ ὡς βαθμίδα πού οδηγάει στην κατοπινὴ ἀναρχική μορφή της ἀθρόπινης εξέλιξης. Περιττὸ νά σημειωθεῖ πὼς ή φύση δὲν κάνει πηδύματα στην πορεία της και δὲν είναι σὲ θέμα τοῦ ἄρθρου νά συζητηθοῦνε οἱ σκέψεις της φιλοσοφίας γιὰ τὸν τελικὸ σκοπὸ της ἀθρόπινης κοινωνίας.

Τὸ κοινότερο ἰδανικὸ τοῦ σοσιαλισμοῦ είναι νά ὀργανωθεῖ ή ὅσο γίνεται τελειότερη συμμετοχή δλης της ἀθροπότητας στην παραγωγή και στην ὠφέλεια και νά καταργηθοῦνε οἱ συνθήκες πού ἀνγκάζουνε σπουδαῖο μέρος της κοινωνίας νά είναι σκλαβωμένο σὲ μιὰ τάξη γεννημένων ἀρχόντων. Τὸ ἀντίθετο ἰδανικὸ θά μᾶς δώσουνε οἱ παρακάτω γραμμὲς.

Ὁ κ. Ἐσπερινὸς λέει: «Κι ὁ ὄχλος ἔκεῖ (σὲ Γερμανία) ξέρεῖ κατὰ πὼς ὁ μικρὸς είναι γεννημένος γιὰ νά δουλέει τοῦ μεγάλου νά παρέχει τὰ μέσα γιὰ νά γίνει μεγαλύτερος. Κι ὁ ἐγώισμός ἀπτός πού ἀνεβάξει σήμερα τοὺς Πρώτσους ἀπάνω ἀπ' ὅλες τις γερμανικὲς φυλές φανερώνεται σήμερα στή μορφή τοῦ Πανγερμανισμοῦ. Ἐτσι κ' οἱ Σλαβοὶ. Στή Ρωσία οἱ ἀρχόντες ἔχουνε συγκεντρωμένη τήν ἐξουσία σὰ χέρια τους. Ὁ λαὸς τοὺς δουλεύει. Ξέρει τὸν προορισμὸ του ὁ λαὸς αὐτός και τέτοι οἱ λαοὶ δὲξάζονται.» (Νουμ. 331).

Ὁ κ. Πέτρος Βλαστός (Ἐρμονας) λέει: «Μὲ δυὸ λόγια θά πούμε τὸν κίντυνο—ή κοινωνία θά σκοτώσῃ τή φυλή. Γιὰ νά σωθεῖ ή φυλή χρειάζεται ἕνας Σύλλας παντοκράτορας, ἕνας Σύλλας πού θά ἐξαφάνιζε ὁλάκερα ἔθνη.» (Νουμ. 279).

Ὁ σκοπὸς όμως είναι νά δοῦμε ἂν πράγματι παραδέχονται οἱ ἐργάτες νά δουλέβουνε γιὰ τὰ ἰδα-

φεύγει στή στιγμή, ἀπελπιστήκανε κι ἀρχισαν τὸ κλάμα. Μὰ παιδιάτικα κλάματα, πού βγίτουν σὰν τὰ καλοκαιρινὰ σύγνεφα.

Γι' αὐτο και τὰ βρεμένα τους ματάκια, ἀστράφταν ἀπὸ χαρὰ, σὰν τοὺς μύρασε ὁ πατέρας τὸ ψωμί. Τα τελευταία δακρυά μεινανε σὲ προσωπά τους σὰ διαμάντια και σὲ κόκκινο στοματάκι τους ἔβρισε τὸ γέλιο.

Ὁ μάστορ Μαθιὸς ζύγωσε σὲ κρεββατι της γυναίκας του. Μὲ τὸ ζεῖδι του γέρι της ἀνασήλωσε τὸ κεφαλι και με τᾶλλο της ἔβρισε τὸ μπῆξι με τὸ γάλα σὲ στομα. Ἐκείνη τότε μὲν μιὰς και σὲ τέλος γύρισε τὰ μεγάλα της κνίτμυρα ματιά, εἶδε τὸν ἄντρα της κι ἀναστεναζοντας σὲν ἀπὸ καποιαν ἀνακούψη:

— Εὐχαριστῶ, τοῦ εἶπε.

Ὁ μάστορ Μαθιὸς ἔσκυψε, τή φίλησε σὲ στομα και τήν ἀποθεσε πάλι σιγαλὰ σὲ μαζιλαρι της. Γύρισε μετὰ κ' εἶδε τὰ παιδία του Τ μ' ἕν ὅτερο, ὡ. ἔξη χρονῶν, ἔψαλνε τὰ τροπάρια τοῦ Ἐπιτάφου και τα μικρότερα φωνάανε κι αὐτο μ' ἕν, χωρὶς νά ξέρουνε τί λενε.

— Εὐτυχισμένα παιδιάτικα χρόνια, εἶπε με τὸ νοῦ του.

Ἐπειτ' ἄνοιξε τήν πόρτα και βγήκε. Θυμήθηκε κατὸ πάλι τοῦ φίλου και πῆγαινε νὰν τὸν εὔρη. Πῆρε τὸ δρόμο με θάρρος, γιατί πίστευε πὼς ὁ Γρηγόρης εἶται λεγανε τὸ φίλο του—θ' μποροῦσε νά τὸν δανέστη καμιά δεκαριά δαχμῆς. Ἐπῆτα εἶχε και ὑποχρέωση σὲ μάστορ Μαθίον, γιατί ἄλλοτε ζοῦσε με λεφτὰ δικὰ του πεντε κ' ἔξη μῆνες. Κάθε μερὰ δανεικὰ κι ἀγύριστα, πού λέει ὁ λόγος.

Ὁ μάστορ Μαθιὸς, σὰν εἶχε διὰ τοῦ γύφτικο, εἶδνε· πίστευε πὼς ὅλος ὁ κόσμος ἔπρεπε νά τρώη μ' ἕν· με κείνους πούτυχε νάχουν ή νά βγάδουν κατὰ ἀπ' τή δουλειά τους.

Μὲν, φοβότανε μὴ δὲν τὸν εὔρη, γιατί εἶχε εἰ κασι μέρες νὰν τὸν δῇ. Λαχταροῦσε μὴν ἀφήτῃ τή γυναίκα του και τὰ παιδία του νηστικούς. Λαμπρὴ μερὰ, κ' ἔτρεχε. Ὅσο γιὰ τὸν ἑαυτο του δὲν εἶδνε πεντάρα. Ἀ. υπαντρός πῆρασε μιὰν ὁμορφὴν ἐλεύτερη ζωή, μιμᾶζοντας με τοὺς φίλους το μεσοκάματο του και τὸ ψωμί του. Οἱ μέρες δὲλες εἶτανε ἴδιες μ' αὐτόν. Λαμπρὴ και σκόλες ἄμα εἶχε, νηστείες και

μεγαλοδουμάδες ἄμα δὲν εἶχε.

Σὲ λίγο ἔφτασε σὲ σπίτι τοῦ Γρηγόρη· ἀπῆκε στήν αὐλή, τὸν γύρεψ νά δὲν εἶτανε και. Ρώτησε κατὸις γυμναστικὰς κ' εἰσθε πὼς ὁ Γρηγόρης ἀρρωστος ἀπὸ μερὲς, εἶχε μπῆ σὲ νοσοκομεῖο.

Αὐτὸ τοῦμαλλε νὰ μαθη· φαρμακώτης τ. σο, πού ἔχε κατὸ τὴν ἰακή του φτώχεια.

Τραβήξε γιὰ μιὰ τὸ νοσοκομεῖο και σὲ δρόμο ή ληπὴ του αὐζάινε ὁλοένα κι αὐτὸς ἔτρεχε σ' ἂν τὸν κυνηγοῦσε κανεὶς.

Φινι: σματὰ ἐβλεπε

Σὲ μάτια τοῦ μπρὸς ἔρχότανε κάποιον γυμνὸ κρεββατι με τὸ φίλο του ἀρρωστο, κατὰ κνίτμυρα, μιὰ ζουγραφία πού ποτε του δὲν τὴν εἶχε ἰδῇ.

Μπρὸς στή μεγάλη πόρτα τοῦ νοσοκομεῖο τοῦθερε μιὰ ζαλαχία, τοσο πού νόμιζε πὼς ἡπέρφε χαμου. Πρόφτασε και κρητήθηκε σὰ σιδελενα καγκελα· ἐκλεισε τὰ ματιά του λιγάκι και σὰν τᾶνοιξε τοῦ φανεκε πὼς γύρω του πηδοῦαν, ὅνα φ' ἂν κ' ἔσθωναν ἀεστηρητε, ἀπῆρες ἀστρεπές, φωτερές σὰν ἥλιοι. Ἐπειτα κίνησε βίσιτικό, ἔεθηκε τις μαρμαρενὲς σκαλες, δρασκελώντας αὐτοδου τα σκαλοπάτια και μπῆκε μέσα σὲ νοσοκομεῖο. Ἦνας νοσοκόμος, με τήν ἄσπρη του φορεσιά

νικά πού προτείνει ὁ κ. Ἐσπερινός, καὶ ἂν ἀφίνουμε τὰ ἔθνη «νὰ τὰ ξαφανίζουμε οἱ παντοκράτορες». Ἀλλωστε τί ἐποχὴ καθρεφτίζει ἡ ἠθική τοῦ Σύλλα τὸ ξέρομε. Ἀπὸ μὲ θυμίζει μιὰ φορὰ πού μὲ ξέφυγε νὰ πῶ τοὺς Τούρκους θηρία. Ἐφτασε νὰ ρήξω μιὰ ματιὰ τριγύρω μου γιὰ νὰποσύρω ἐφτὺς τὴ λέξη. Εἶδα πὺς ἔχει μόνο εἶναι ἄνθρωποι καὶ ἀπτοὶ παρὰ πὺς σύμφωνα μὲ μερικὲς ἀντίληψεις μποροῦνε νὰ ὀνομαστοῦνε ὑπεράνθρωποι. Ἡ εἰλικρίνεια εἶναι ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς δυνάμεως, καὶ γι' αὐτὸ ἡ ἀξιοπρέπεια ἀπαιτεῖ, ὅταν παραδεχόμεστε «κοῦρσο» καὶ «ἀρπαγὴ» γιὰ ὀρισμένους λαούς, νὰ ἀναγνωρίσουμε ἀπὸ τὸ δικαίωμα καὶ στοὺς ἀντίπαλούς τους. Ὁ κ. Πέτρος Βλαστός (Ἐρμῶνας) ἔχει «τὴν ὑποψία πὺς αὐτὲς οἱ φωνὲς γιὰ τὴν πρόοδο καὶ τὴν ἐπιστήμην πού θὰ ξαναθαφίσουν τὴν ἀνθρωπότητα, δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ οἱ φωνὲς τοῦ σκλάβου καὶ τῆς μικρολογίας πού θένε νὰ λευτερωθοῦνε ἀπὸ τοὺς νόμους τῆς ἀριστοκρατίας δυνάμεως.» (Βλ. Νουμ. 279). Καὶ σύμφωνος σ' αὐτὸ μὲ πολλοὺς ἀντισημίτες Χριστιανούς θὰ ἐπιθυμοῦσε ἓνα «χειροῦργημα» πού νὰ ξαφανίσαι τις κατώτερες φυλές. Ἀνάλογη κοσμοθεωρία δείχνουν οἱ πράξεις τοῦ Τσάρου καὶ τοῦ Χαμίτη. Ὁ Χαμίτης ἔκρινε τοὺς Ἀρμένους «κατώτερη φυλὴ πού ἤθελε νὰ λευτερωθεῖ ἀπὸ τοὺς νόμους τῆς ἀριστοκρατίας δυνάμεως του». Τὸ ἴδιο καὶ ὁ Τσάρος ἀποφάσισε νὰ ξεπαστρέψει τοὺς Ἑβραίους ἢ καὶ Χριστιανούς πού σκοτίζανε τὴν ἡσυχία του. Καὶ τὸ νατσιοναλισμὸ τῶν Κούρδων, στὴν παράδοσιν τῆς ἐθνικῆς του ἱστορίας, θὰ μποροῦσε νὰ ὀνομάσει τὸν ξεθρονισμὸν Σουλτάνου: «Χαμίτ ὁ Μακέλλης», ἢ «Χαμίτ ὁ ἀρμενοκτόνος, ὁ προστάτης τῶν Κούρδων». Ἡ θέληση ὅμως τῶ «σκλάβων καὶ τῆς μικρολογίας» μᾶς ἔδειξε ποιὸς εἶναι κυρίαρχος. Καὶ τώρα θὰ πῶ γιὰ τὸ κ. Παπανικολάου ἔγραψε πὺς τὰ παιδιὰ τοῦ Γκαίτε θεωροῦνε τοὺς ἐγωιστὲς βάρβαρους καὶ ἀφιλοσόφητους καὶ γιὰ τὴν ἀντίθετα μὲ τὴ γνώμην τοῦ κ. Ἐσπερινοῦ δὲ νομίζω ὀρθὸ νὰ «οἰκτείρουμε» καὶ νὰ «λυπούμαστε» τοὺς ἀνθρώπους πού σκέπτονται ἔτσι. Γι' αὐτοὺς βάρβαρος εἶναι ὁ ἄνθρωπος πού γκρεμίζει

2) Οἱ Κούρδοι πού ἔκαμαν τις σφαγὰς τῶν Ἀρμενίων δὲν εἶναι Τουρκομογγόλοι. Ἡ καταγωγή τους καὶ ἡ γλῶσσα τους ἀποτελεῖ κλάδο τῆς Ἰνδο-Ἑβραϊκῆς φυλῆς. Προαίτιον μίσος τοὺς χωρίζει ἀπὸ τοὺς γειτόνους τοὺς Ἀρμένους πού καὶ αὐτοὶ ἔχουν γλῶσσα καὶ καταγωγή Ἰνδο-Ἑβραϊκή. Καὶ οἱ δύο λαοὶ ἔχουν ἀφομοιωθεῖ σιμικτικὰ στοιχεῖα.

τοῦδεξε σὲ πῶς θάλαμο ἔπρεπε νὰ μῆν, γιὰ νὰ βρῇ τὸ Γρηγόρη.

— Νά, τοῦπε, κεῖ στὸ «Σωτήρα», στὸ δέκα κρεβάτι.

Ὁ μαστρο-Μαθὶς πρὶ νὰ μῆν προετοιμάστηκε. Προσπάθησε νὰ διώξῃ ἀπ' τὸ πρόσωπό του τὸ μαῦρο σύννεφο τῆς λύπης, πῆρε ψεύτικο χαμόγελο καὶ μῆνκε στὸ «Σωτήρα». Ἐνός μεγάλος θαλάμος μακρύς, μὲ δύο σειρὰς κρεβάτια ἀραδιασμένα τὴ μίον καὶ τὴν ἄλλη μερὴν καὶ οὐ καθένα ἀπὸ ἓνας ἀρρωστος σκεπασμένος μὲ τὴν καφετιά κουβέρτα ὡς τὸ λαϊμό. Μόνο τὸ κεφάλι τοῦ καθενὸς φαίνονταν, κατακίτρινο, μὲ στεγνὰ ξερὰ χεῖλη. Οἱ ἀδερφεὶς ἔιν πρόσφαιναν νὰ πηγαίνουν ἀπὸ τὸ ἓνα κρεβάτι στ' ἄλλο γιὰ νὰ δώσουν φάρμακα στοὺς ἀρρωστούς, ἢ νὰ τοὺς ποῦνε παρηγορητικὰ λόγια.

Ὁ μαστρο-Μαθὶς κοιτάζε πού εἶναι τὸ δέκα κρεβάτι, εἶδε τὸν ἀριθμό, μα δὲ μπόρεσε νὰ εἶδῃ τὸ πρόσωπο τοῦ φίλου του. Μιὰ ἀδερφή στεκοτανε μπρὸς του καὶ κατὰ τοῦνε μὲ τὸ κουτάλι.

Προχώρησε, πατώντας στὰ δάχτυλα, καὶ στὰ θηκε στὸ κάτω μέρος τοῦ κρεβατιοῦ. Χωρὶς νὰ θελῃ ἐβγαλε τὸ σκούφο του καὶ κάρφωσε τὰ βλέμματα του στὸ πρόσωπο τοῦ ἀρρωστοῦ.

στὴ γλῆς δάκρυο δέντρο γιὰ νὰ κόψῃ τὸν καρπὸ πού ὀρέχτηκε, καὶ πολιτισμένους ἐκείνους πού ἔχουν μόνο δὲν καταστρέφει τὸ δέντρο, μὰ φροντίζει κιόλα νὰ τὸ καλλιεργήσῃ τριπλασιάζοντας συνάμα καὶ τις σοδεῖς. Ὡστε ὁ ἄνθρωπος πού σφάζει τὸ νικημένο ἀντίπαλο εἶναι λιγότερο πολιτισμένος ἀπὸ κείνον πού τοῦ χαρίζει τὴ ζωὴ καὶ τὸν κάνει αἰχμάλωτο καὶ σκλάβο. Μὰ ὁ καθαρὸς δυνατός—γιὰ νὰ μεταχειριστοῦμε ὀνομασίες ἀγαπημένες στοὺς Ρωμιοὺς νικητὲς—εἶναι κείνος πού τὸν ἀνυψώνει ὡς τὴ συνεργασία. Ἡ πραγματικότη παρουσιάζει σήμερα μιὰ κοινωνία πού ἔχει ἀπὸ τοὺς κύριους συντελεστὲς τῆς τῆ δουλειᾶς τῆς ἀργατίας. Ὁ ρόλος τοῦ ἐργάτη εἶναι τόσο μεγάλος στὴ δυτικὴ Ἑβρώπη καὶ ἄλλοι ὅστε τοῦ δίνει τὴ δύναμιν νὰ ἀπαιτεῖ καὶ ἔχει νὰ ἐπαιτεῖ νέες συνθήκες ζωῆς ἀπὸ τὴ νομοθεσίαν. Νὰ σφάζει κανένας «μεγαλοφάνταστος ἥρωας» ὅλους τοὺς ἐργάτες μὲ τις ἀπαίτησές τους δὲ θὰ εἶχε κανένα ἀποτέλεσμα, γιὰ τὸ σημεῖο πού ἔφτασε σήμερα ἡ κοινωνία μὲ τις νέες ἀνακαλύψεις, ἡ ἀργατία δὲν μπορεῖ νὰ λείψει. Δὲν πρόκειται δὴ νὰ ἐξετάσουμε ἂν ἡ νέα μεταβολὴ τῆς κοινωνίας πού προαγγέλλει ὁ σοσιαλισμὸς θὰ φέρει τὴν ἀπόλυτη ἐφτυχία. Μπορεῖ μάλιστα νὰ πεῖ κανεὶς θετικὰ πὺς ἐφτυχία ὅπως τὴ φανταστήκανε μερικοὶ δὲν εἶναι δοσμένο στὴν ἀνθρώπιν φύσιν νὰπολλάξῃ—ἡ χαρὰ ἐρίζει τὴ λύπην καὶ ἡ λύπη τὴ χαρὰ καὶ ἀπάνω στὴ μιὰ ἐξέχει ἡ ἄλλη ὅπως τὸ φῶς στὸ σκοτάδι. Ὅπως καὶ ἂν εἶναι ἡ θρησκεία πού κινεῖ σήμερα τὰ πλήθη τοῦ σοσιαλισμοῦ εἶναι ἀρκετὰ σεβαστὸ πρᾶμα ὅστε νὰ μὴν εἶναι σωστὸ μὲ μιὰ κοντυλιὰ νὰ τὴ χαρακτηρίσουμε ὡς «ντεκαντέσσα» καὶ «ἐκφυλισμό». Μὰ τὸ ξαναλέμε: ἐδῶ πρόκειται γιὰ μιὰ κατάστασιν πού ἔφερε ἡ ἐξέλιξιν, δηλαδὴ πού ἐπιβάλλει ἡ ἀνάγκη. Κάθε ἀσπὲς πού συμφωνεῖ μὲ τὸν ὀρισμὸ τοῦ πολιτισμοῦ πού ἀνάφερα παραπάνω θὰ καταλάβει γιὰ τὴν ὑπάρχουσαν σοσιαλιστὲς στὴν ἀσπικὴ τάξην καὶ γιὰ τὴν ἀπτοὶ θεωροῦνε ἀφιλοσόφητους καὶ βάρβαρους τοὺς ἀνθρώπους τῆς καταστροφῆς—εἴτε Κούρδοι ἀρμενοφάγοι εἶναι, εἴτε ἀντισημίτες—εἴτε Χριστιανοί, εἴτε Μουσουλμάνοι—εἴτε Γάλλοι, Γερμανοί, Ρῶσοι

3) Σ' ἐμᾶς περιορίζεται τὸ ζήτημα σημαντικὰ. Στὴν ἀκαδημαϊκὴ συζήτησιν πού εἶχε γεννηθεῖ ἡ φυλλάδι τοῦ κ. Σκληροῦ, ἂν καὶ συμφώνησαν οἱ πλείτεροι μαζί του, πὺς ὁ πόλεμος θὰ μᾶς βοηθήσῃ νὰλλάξουμε τὴν κατάστασιν μας, ἀπόκρουσαν ὅμως τὸ ἔδαφος καὶ τὰ μέσα πού τοῦ δειξὲ ὡς ἐπιζήμια καὶ ἀκαίρια. Ν. ο. μ. 287. Σ. τοῦς ἱμπεριαλιστὰς Α'.

Τέχνας δὲν ἔκανε οὔτε βῆμα, δὲν εἶπε οὐδὲ λέξη. Στεκοτανε καὶ ἐβλεπε πὺς τὸ μάτια τοῦ δυστυχισμένου φίλου του εἶχαν χωρὶς σθένος μέσα σὲ σκοτεινὰ γυῖα. Ἡ μύτη του πρασινοκίτρινη, σὰ νὰ εἶχε μακρύην. Τα χεῖλη του δὲν εἶχαν καὶ θόλου κικκινάδα. Τὰ μαλλιά του εἶτανε κολλημένα πανοῦ στὸ μετωπὸν του καὶ μποροῦσε κανεὶς νὰ μὲ τρήσῃ ὅλα τὰ κόκκαλα τοῦ προσώπου του. Ὡς καὶ ταῦτιά του, καὶ κείνα εἶχαν φωτισεῖ. Σ' νὰ πεθαιμένος!

Ἔτσι τοῦ φάνηκε τοῦ μαστρο-Μαθίου, καὶ δὲν εἶχε ἄδικο. Σὲ λίγο ἡ ἀδερφή, ἂν οὐδὲν τὸ φάρμακο, ἦρθε κοντὰ στὸ μαστρο-Μαθίον:

— Ζυγώστε νὰ τὴν εἴτε, εἶπε μὲ σιγαλὴ φωνή. Σὲ κομμίσαν ὡς...

Ἐνός ξε ὁς βήγας ἀνατάραξε τὰ σκελεθωμένα στήθη τοῦ Γρηγόρη, βήγας πλῆθος σὰ γὰ σιγὰ χωρὶς νάνεβον οὔτε στὴν αἰσάντα κίτρινο πρὸ σπῶτό του. Φαίνονταν πὺς ἔβαζεν ὅλη τὴ δύναμιν πού τὸν ἀπόμενε, γιὰ νὰ βρῇ. Τα χεῖλη του φουσκῶνανε καὶ ἀνέβαιναν ἀπὸ ὀμα.

Ἡ ἀδερφή εἰσεφει καὶ μὲ ἀπεισι καλὴ τὴν τοῦνε μιὰ γυναικα νερό, καὶ ὁ μαστρο-Μαθίος, πούχε σταθῇ δπλα στὸ πρόσωπό του, ἀπλωσε τὸ

κεφάλι.—ἀκόμα καὶ ἂν εἶναι Ρωμιοὶ μὲ τὸ συμπάθειο τοῦ νατσιοναλισμοῦ. Ἡ λογικὴ τὸ ἀπαιτεῖ: ὅποιος παραδέχεται σφαγὰς καὶ παθολογικοὺς ἐγωισμοὺς εἶναι ἀναγκασμένος νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸ ἴδιο δικαίωμα στὸν ἀντίπαλό του.

Υ. Γ. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ λαβαίνω τὸ «Νουμά» (343) μὲ τὸ ἀριθμὸ τοῦ κ. Ραμᾶ «Τέλος χωρὶς συνέχειαν». Σ' αὐτὸ βλέπω πρᾶματις πὺς φοβάται νὰ προκληθοῦνε καταστροφές! ἂν καὶ κάνει λόγο «γιὰ τοὺς πῶς παλιούς τρόπους τοῦ δικαίου τῆς γροθιάς». (Ἀπὸ πᾶς θὰ τὰ κανονίσῃ ὁ βαθμὸς τοῦ πολιτισμοῦ μας).

Θὰ εἴτανε βέβαια σπουδαία ὠφέλεια ἂν τίμιοι καὶ μορφωμένοι ἄνθρωποι σκηματίζανε μιὰ λαϊκὴ μερίδα πού νὰ καταστρώσει ἓνα πολιτικὸ πρόγραμμα νὰ ἀναποκρίνεται σὲ θετικὰ ἀνάγκες. Ἀπὸ τρέπει νὰ συζητηθεῖ καὶ ἔτσι ἤθελε φανεῖ πὺς ὁ σπῶρος τοῦ κ. Σκληροῦ καὶ τὸ ἀπᾶφο κοπάνισμα κάποιων πραγμάτων γιὰ τὴ θέσιν τῶ δημοτικιστῶν ἀπέναντι στὸ λαὸ δὲν πήγανε χαμένα!

ΜΑΡΚΟΣ Σ. ΖΑΒΙΤΖΙΑΝΟΣ

ΝΟΥΤΑΛΓΙΑ

Ἀπόψε ἡ ρήγισσα ἡ γλυκὴ τῆς Νύχτας ἡ ἀρέντρα ἀπ' τοῦ βοσκῆ Ἐνδομίωνος μεθύντας τὴ μορφὴν, προστάζει, μέσα στὰ πυκνὰ τοῦ ποταμοῦ τὰ δέντρα, ν' ἀρχίσουν τὰ τραγουδιὰ τους τῆς Νύχτας τὰ πουλιὰ.

Κι ἀκούγεται μονότονον τὸ μυρολόι τοῦ γκιωντὶ καὶ μὲ τὸ νεφελοῖσθμα τοῦ ἀθρονίου ἡ λαλιά, τῆς τραυλοῦδας ἡ φωνὴ τραγουδίστα σιμώνει καὶ τὸ κουδοῦνι ἐνός ἀρνιοῦ ξυπνᾷ τὴ ρεματιά.

Κι ὁ Ἐνδομίωνος γλυκὰ στὴν ἀτμώδη ράχην ἀποκοιμήθη ρήχνοντας ἐρωτικὴ ματιὰ πρὸς τὴ Σελήνην καὶ ἔφριξεν ἐκείνη ἀπὸ βαθιά.

κι ἀνατρίχασαν τὰ βουνα καὶ ἡ θάλασσα καὶ οἱ βράχοι. Μα ἐγὼ βουβὸς μὲς στὴ χαρὰ πού νιώθ' ἡ ἰλιση ὅλη, κλαίω, στενάζω, λαχταρῶ τὴν κρυφασμένη πόλιν.

ΜΙΑΤΟΣ ΛΕΩΒΗΣ

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΡΑΜΑΣ

ΟΙ ΛΟΞΟΙ ΣΤΡΑΤΟΚΟΠΟΙ

Βγήκε τελευταῖα καὶ πουλιέται 2 δρ. στὰ γραφεῖα τοῦ «Νουμά»

χέρι καὶ τοῦ χαιδεψε τὸ μέτωπο. Κεῖνη τὴν ὦρα ὁ Γρηγόρης ἀναστήκωτε μὲ κόπο τὰ μάτια του καὶ ἀντίκρουσε τὰ δακρυσμένα μάτια τοῦ φίλου του. Τὸ πρὸ σπῶτό του χρωματίστηκε μὲ κάποιαν εὐχαρίστησιν καὶ μὲ φωνὴ πού δὲν ἀκούγονταν τοῦ εἶπε:

— Κάθησε, κάθησε.

Ὁ μαστρο-Μαθίος τραβῆξε μιὰ καρέκλα καὶ κάθησε κοντὰ στὸ κρεβάτι.

— Δὲν ἔχεις τίποτα, εἶπε στὸ Γρηγόρη.

Πικρομένο χαμόγελο ξεκόλλησε τὰ στεγνὰ χεῖλη τοῦ ἀρρωστοῦ καὶ σπασμὸς ἐτάραξε ὅλο τὸ σῶμα του.

Παει πιά, Μιθί, εἶπε.

— Σῶπα, θὰ γίνης καλά ὅλοι δῶ μέσα σ' ἀγάπην.

— Ἀπ' αὐτὰ ὅσα θές, ἀποκρίθηκε σιγὰ-σιγὰ ὁ Γρηγόρης. Σὰν ἔμαστε...καλὰ...δὲν γυρίζε κανεὶς.. νὰ μᾶς δῇ.

Ἔχεις δικίον, καημένε. Μὰ πὺς ἀρρώστησες; Γῶ δὲν ἔξερα τίποτα.

Μὴν τὸν κανετέ νὰ μιλήσῃ πολὺ, εἶπεν ἡ ἀδερφή.

— Τώρα πιά...δὲν πειράζει, εἶπεν ὁ Γρηγόρης. Καὶ γυρίζοντας τὸ λόγον στὸ μαστρο-Μαθίον: